

שיעורי ראש השנה לכיתות ה'-ו'

מס'	כותרת	מטרה מרכזית
1	השופר כסמלי מרכזי בחגי תשרי	הכרת המשמעויות הסמליות של השופר, והקשר לחגי תשרי.
2	התחדשות והתחלה חדשה	ראש השנה כהזדמנות להתחדשות ובקשת סליחה.
3	סדר ראש השנה	פתיחה טקסית וחגיגית לשנה החדשה.

שיעור ראשון – השופר כסמל מרכזי בחגי תשרי

מטרות

- הכרת השופר, החומרים ממנו עשוי ואופן ייצורו.
- הכרת המשמעויות הסמליות של השופר.
- הכרת הקשר בין השופר לראש השנה ויום כיפור וסיבות לתקיעה במועדים אלו.

מהלך

1. נציג לתלמידים שני משפטים שונים על השופר, ונשאל מהו משפט אמת ומהו משפט שקר. במקביל, נציג על הלוח תמונות שיסייעו להמחיש. לאחר שהתלמידים יענו נכונה, נספר ונרחיב את הידע (תמונות בנספח). (15 דק')

שאלות

- א. השופר הוא כלי נגינה עשוי מקרן חלולה של חיה בעלת קרניים. **אמת**
השופר הוא כלי שתיה בימי קדם העשוי מעמוד שדרה של חיה. **שקר**

הרחבת הידע: השופר נעשה בדרך כלל מקרנו של אֵיל, כבש בוגר ממין זכר, ובכך מתקיימת המצווה בראש השנה מן המובחר. אין משתמשים בקרן של שור ולא של בעלי חיים אחרים שקרניהם אינם חלולים אלא עשויים עצם אחד, כיון שאין הם קרויים "שופר", ורק הקרניים הדומים לשפופרת קרויים שופר.

- ב. בימי קדם שימש השופר ככלי לאיסוף עדרים. **שקר**

בימי קדם שימש השופר ככלי להשמעת רעש להודעות והתרעה. **אמת**

הרחבת הידע: בימי קדם היו לתקיעת השופר שמושים רבים וביניהם: תקיעה לאיסוף העם, לעוררם למלחמה ולהפחדת האויב; תקיעה בזמנים קשים, לעורר את לב העם לתשובה; תקיעה להכרזת הודעות.

ג. שימוש העיקרי של השופר כיום הוא למצוות תקיעת שופר בראש השנה. **אמת**
שימוש העיקרי של שופר כיום הוא קריאה לעם להגיע לבית הכנסת לקראת שבת. **שקר**

הרחבת הידע: עיקר שימוש של השופר ביהדות כיום הוא לקיום מצוות תקיעת שופר בראש השנה. התוקע בשופר מכונה 'בעל תוקע'. בקהילות מסוימות נהוג לתקוע בשופר במהלך חודש אלול (למעט ערב ראש השנה, בו לא תוקעים כדי ליצור הפסקה בין התקיעות שאינן אלא מכח מנהג לבין התקיעות שהן מצווה מן התורה). גם במוצאי יום הכיפורים נהוג לתקוע במהלך הקדיש שבסיום תפילת נעילה, זכר לתקיעת השופר של היובל.

ד. נבקש מהתלמידים לסדר את סדר פעולות ייצור השופר (יש לרשום מספר בצד שמאל – לפי סדר הייצור)

	הפרדת הקרן מהעצם – הורדת השכבה העבה העוטפת
	קישוט
	יישור – הקרן מיושרת בחלקה או כולה בחום
	מיון – בחירת קרניים ללא חורים
	ליטוש ויצרת פתח בקדיחה
	חיטוי – ניקוי הקרן מחיידקים בתהליך שנקרא עיקור בתנור חם

תשובות

1. מיון – בחירת קרניים ללא חורים
2. הפרדת הקרן מהעצם – הורדת השכבה העבה העוטפת.
3. חיטוי – ניקוי הקרן מחיידקים בתהליך שנקרא עיקור בתנור חם.
4. יישור – הקרן מיושרת בחלקה או כולה בחום.
5. ליטוש ויצירת פתח בקדיחה.
6. קישוט.

הרחבת הידע - הקרניים לשופרות מגיעות מארצות ערב. רק שליש נמצאות מתאימות ועוברות את העיבוד הראשוני במהלכו מנוקה הקרן ומלוטשת. ציפוי הקרן הקשה מופרד מחומר העצם שבציוד הפנימי, תוך זהירות שלא לשבור את הקרן. לאחר ההפרדה, נבדקת הקרן שוב. אם יש בה חור או סדק לכל עוביה – היא נפסלת. אם הנקב הוא חיצוני בלבד, אז הקרן כשרה. בהמשך התהליך הקרן מעוקרת בתנור ומיושרת באיטיות. בתום היישור, מלטשים את הפייה ואת גוף הקרן, ומשיגים את קול השופר הרצוי בתהליך הדורש מיומנות מיוחדת. (ניתן להציג סרטון המציג את אופן הכנת השופרות)

תמונות להמחשה

שאלה א' – לאחר הצגת התשובה

שאלה ב' – לאחר הצגת התשובה

שאלה ג' – לאחר הצגת התשובה

שאלה ד' – לאחר

הצגת התשובה

2. נחלק את הכיתה לקבוצות. כל קבוצה תקבל דף מידע על אחת הסיבות לתקיעה בשופר. על התלמידים לקרוא את המידע, להבינו ולהכין פלקט/ המחזה כדי להסביר לשאר התלמידים מדוע תוקעים בשופר במסורת ישראל. (40 דק')

- **עקדת יצחק** – מבחן לאמונה נקרא בראש השנה.
- **מעמד הר סיני** – הזכרת התורה המסמלת דרך הישר.
- לעורר את העם **לחזור בתשובה**.
- **לפתוח שערי שמים**.
- **שנת היובל** – זכר ליום כיפור בשנה ה-50 בה תקיעת השופר מסמנת את יציאת העבדים לחופשי וחזרתם הביתה.

נספח

1. עקדת יצחק

בראש השנה קוראים את סיפור עקדת יצחק בבית הכנסת. סיפור זה מראה על אמונתו של אברהם. השופר הוא סמל לאייל שאותו הקריב אברהם במקום את בנו יצחק. המדרש אומר כי אלוהים ידע שבני ישראל יעשו מעשים רעים, ולכן ראש השנה הוא יום הדין שלהם (החוזר על עצמו בכל שנה). אם בני ישראל מבקשים שאלוהים יחפש דרך לסלוח להם, ולזכור לטובה את המעשה של אברהם בעקדת יצחק, עליהם לתקוע בשופר מהאייל שהיה בעקדה.

2. השופר במעמד הר סיני

במתן תורה במעמד הר סיני, נשמע קול השופר. תקיעת השופר בראש השנה וביום כיפור מזכירה את מעמד הר סיני, ואת מצוות התורה שניתנו בו. השופר מזכיר, ביום הדין, בו נשפטים האנשים על מעשיהם, את חוקי התורה, שהיא הדרך בה צריך ללכת.

שמות י"ט, טז-יז

וְיִהְיֶה בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַת הַבִּקְרָה, וְיִהְיֶה קֹלֶת וּבִרְקִים וְעָנָן כְּבֹד עַל-הָהָר, וְקֹל שֹׁפָר, חֶזֶק מְאֹד; וַיַּחֲרֹד כָּל-הָעָם, אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה. וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים, מִן-הַמַּחֲנֶה; וַיִּתְצַבּוּ, בְּתַחֲתֵית הָהָר. וְהָרַסִּינִי, עֵשֶׂן כֵּלֹ, מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה, בְּאֵשׁ; וַיַּעַל עֵשֶׂן כְּעֵשֶׂן הַכֹּהֵן, וַיַּחֲרֹד כָּל-הָהָר מְאֹד. וְיִהְיֶה קוֹל הַשֹּׁפָר, הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד; מִנְּשָׂה יִדְבֵר, וְהָאֱלֹהִים יַעֲבֹדוּ בְּקוֹל.

כשקיבלו את התורה

מילים: לאה נאור / לחן: נורית הירש	והעם עמד בצד
מן ההר עלה עשן	כי העם כל כך נחרד
זה היה כמו מכבשן	כל העם נסוג אחור
רעם וברק היה	ורק משה ניגש להר.
וחרדה וקול שופר	ככה בדיוק קרה
	כשקיבלו את התורה

3. השופר מעורר את האנשים לחשבון נפש

התקיעה בשופר בחודש אלול, חודש הסליחות, ובראש השנה, נועד להעיר את האנשים, לחזור מדרך רעה, ולבקש סליחה. בזמן תקיעת השופר יבדוק האדם את מעשיו, יבדוק את חייו, ויחשוב כיצד לשפר את מעשיו.

"בחודש - חדשו מעשיכם,

שופר - שפרו מעשיכם" (ויקרא רבה כט, ה).

4. שופר פותח את שערי השמים

יש הטוענים שקול השופר פותח את שערי השמים. התקיעה בשופר היא כמו צעקה או בכי שמגיע אל האל ופותח את הדרך לתפילות ולבקשות האנשים.

וכן בשירו של אברהם חלפי 'סתיו יהודי'

סתיו יהודי בארץ אבותי

שולח בי

רמזי אלול.

כבר משתגעות בי קצת

הציפורים הקטנטנות שורקות העצב

של יום הכיפורים.

אז יתקע בשופרות לפתוח שערי שמייים..

רעיון זה מופיע בשירה הידוע של נעמי שמר 'לו יהי':

מה קול עבות אני שומע

קול שופר וקול תופים

כל שנבקש לו יהי

לו תישמע בתוך כל אלה

גם תפילה אחת מפי

כל שנבקש לו יהי.

5. שופר היובל

על פי התורה, פעם בחמישים שנה, ביום הכיפורים, עבדים היו משתחררים לחופשי, וכל אדם שאיבד את אדמתו או נאלץ למכור אותה חזר לאדמות שלו או של משפחתו. את שחרור העבדים והחזרה לבית ולאדמה סימנה תקיעת השופר. זו הסיבה הראשונה לתקיעת השופר ביום כיפור.

ובכך כתוב בתורה:

וְהִעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם:

וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקִרְאתֶם דְּרוֹר (חופש) בְּאֶרֶץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ יוֹבֵל הוּא תְהִי־לְכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ

(שטח שלו) וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשָׁבוּ: (ויקרא כ"ה, ט-י)

נספח – מידע נוסף על השופר למחנכת

השופר ותפקידיו במקרא

שופר של מלחמה - השופר שימש ככלי אזעקה לכנס את המגינים או לצאת להתקפה כדוגמת גדעון בספר שופטים ז, כ: "ויתקעו שלוש-מאות השופרות, וישם ה' את חרב איש ברעהו ובכל המחנה". דווקא מסיבה זו השופר הוא גם **שופר של תשובה**, המהדהד ומחריד, כאילו להכריז: "שפרו מעשיכם". לדוגמה, בסיפור של הנביא עמוס ג, ו "אשר יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו".

שופר של ניגון - שופר של כל ימות השנה אשר נועד לענג את הבריות, ובו היו ממליכים את המלך ביום הכתרתו. השופר של הזמר והנעימה הוא השופר של ספר תהילים. לדוגמה, במזמור מ"ז אומרים שבע פעמים, לפני התקיעות של ראש השנה: "עלה אלוהים בתרועה, ה' בקול שופר. זמרו אלוהים זמרו: זמרו למלכנו, זמרו".

שופר של התגלות - במעמד הר סיני, שיחק השופר תפקיד מרכזי בחזיון האור קולי של כל הזמנים. בשמות י"ט נכתב: "ויהי ביום השלישי היות הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד, ויחד כל העם אשר במחנה... ויהי קול השופר הולך וחזק מאד, משה ידבר והאלוהים יעננו בקול".

שופר של חרות - השופר של שחרור העבדים והקרקות ביובל ובשמיטה, עליו נאמר בויקרא כ"ה: "והעברת שופר תרועה... וקראתם דרור בארץ לכל יושביה". הוא השופר המבשר נחמות וישועות, השלום והשלווה בעולם. הדרור והחרות, השחרור והשוויון. הוא הוא השופר העתיד לקבץ נדחי גלוינותנו, ולהביא שלום לעולם.

תמונה מאתר עיתון קרן תל"י

שיעור שני – התחדשות והתחלה חדשה

מטרות

- ראש השנה כהזדמנות להתחדשות.
- ראש השנה כהזדמנות לבקשת סליחה.

מהלך

1. פתיחה – שרים יחד בקנון (5 דק')

הימים חולפים שנה עוברת 2X

אבל המנגינה, אבל המנגינה,

אבל המנגינה לעולם נשאר.

2. תולים על הקירות פלקטים להתייחסות ומבקשים מהתלמידים לרשום התייחסויות על דפי הפלקטים. (10 דק')

- ראש השנה בשבילי הוא...
- הזיכרון הכי חזק שלי מראש השנה הוא...
- מה מסמל בשבילי ראש השנה?
- ההתחלה החדשה שלי השנה היא...
- איך אני רוצה להתחיל את השנה?
- מה הקשר בין יום כיפור לראש השנה?
- באילו תחומים בחיים שלי אני רוצה להתחיל מחדש?

3. נקח את הפלקט עליו רשום 'מה מסמל בשבילי ראש השנה?' ונשאל: (10 דק')

- מה המשמעות של התחלה חדשה?
- למה דווקא בראש השנה אנחנו מתחילים מחדש?
- מתי אנשים מתחילים מחדש?
- מתי אתם התחלתם בחיים שלכם משהו מחדש?
- האם מה שאנחנו עושים כאן עכשיו הוא התחלה מחדש? במה זה מתבטא?
- איך הייתם רוצים לראות את השנה הזאת? מה הייתם רוצים שיהיה בה?

4. נקריין על הלוח קטע טקסט קצר ונבקש מתלמיד/ה להקריא: (10 דק')

אם אתה רוצה להרים אדם השקוע ברפש ובבוץ, אל תחשוב שאפשר לך להישאר מלמעלה ודי לך שאתה מושיט לו את ידך. עליך לירד כולך למטה, אל תוך הרפש והבוץ, כאן תפוס אותו בידיים חזקות ומשוך אותו ואת עצמך אל האור.
(מרטין בובר, אור הגנוז)

- נבקש מתלמיד/ה להסביר את הקטע במילים שלו/ה.
- נשאל: מה החשיבות של מצווה שבין אדם לחברו?
- מדוע חשוב לבקש סליחה ולמה חשוב לסלוח?

5. לכיתה ו' – קריאת 'ההבדל בין חגי הזיכרון למועדי העתיד – ראש השנה ויום הכיפורים' מאת א. בן גוריון. (10 דק')

חגי ישראל ברובם הם חגי זיכרון. פרט, משפחה וקהילה נקראים להזכיר ולשחזר בצורה טקסית, אירוע היסטורי משמעותי שקרה בעברנו. הפרט היהודי נקרא לשאול את עצמו ולחנך את בנו לשאלו: מאין באתי? מה מכילה הביוגרפיה שלי? בפסח, בסוכות ושבועות אנו שואלים: מתי ואיפה נולדתי, במצרים כעבד ויצאתי משוחרר, הייתי במעמד הר סיני, נדדתי במדבר לקראת הארץ המובטחת, התנחלתי ועיבדתי אדמתה.
אבל לראש השנה ויום כיפור אין היסטוריה, אין זיכרון. אין עבר, אין סיפור, אין דרמה, לכן לא הזמן, לא הלידה ולא הזהות קובעים את תוכניהם. לא מה קרה בעבר, אלא מה אפשר שיקרה.
הפנים והלב מכוונים לממד הזמן – עתיד.
שני מועדים אלה שואלים: מה כיוון חייך? כיצד בחרת לחיות? האם יש לך חלום, שאיפה למימוש? האם יש לך תמונת עולם אנושית וחברתית? מה דמות החברה הישראלית בעיניך? מה פני ביתך ומשפחתך?
אם אתה רוצה ליצור מציאות אחרת, טובה, צודקת יותר, זה תלוי בך בלבד. בשאיפתך לשינוי. זה תלוי בנדר שלך עכשיו, בהווה, אבל פניך – אל העתיד. לפי זה ראש השנה ויום הכיפורים הם חגים אנושיים ואופטימיים ופניהם אל האדם ותמונת עתידו.

נשאל

- האם אתם מסכימים עם התאור של ראש השנה ויום כיפור כמועדי עתיד?
- מה התביעה של בן גוריון מאיתנו?

שיעור שלישי – סדר ראש השנה

מטרה: פתיחה טקסית וחגיגית לשנה החדשה.

הערכות: (1) סידור שולחנות הכיתה בצורת ח', פרישת מפות לבנות. (2) פרודוקטים: יין, כוסות חד פעמיות, תפוח ודבש, רימון, תמרים, חלה. (3) מצגת עם שירים וטקסטים.

מהלך

שרים ביחד: בראש השנה/ נעמי שמר

בראש השנה, בראש השנה	בראש השנה, בראש השנה
ליבנו ענה בתפילה נושנה	פרחה שושנה אצלי בגינה
שיפה ושונה תהא השנה	בראש השנה סירה לבנה
אשר מתחילה עבשיו.	עגנה לה בחוף פתאום
בראש השנה, בראש השנה	בראש השנה, בראש השנה
פרחה מנגינה שאיש לא הכיר	ליבנו ענה בתפילה נושנה
ותוך יממה הזמר המה	שיפה ושונה תהא השנה
מכל חלונות העיר	אשר מתחילה לה היום
בראש השנה, בראש השנה	בראש השנה, בראש השנה
ליבנו ענה בתפילה נושנה	פרחה עננה ברקיע הסתיו
שיפה ושונה תהא השנה	בראש השנה כנר נשמה
אשר מתחילה בשיר	נדלק בשדה חצב

נמלא כוסות יין ונברך: נברך על הגפן ועל פרי הגפן, ועל ארץ חמדה טובה ורחבה, על מעשי השנה החולפת, ועל בנייתה של שנה חדשה. מי ייתן ותהיה יפה ושונה, שנה של התחדשות וצמיחה, יצירה ושלוש. לחיים!
(על פי ברכת השבת של כפר סאלד)

נטבול תפוח בדבש נשיר יחדיו: ארץ זבת חלב, חלב ודבש...

חידון (בין קבוצות)

- בשיר 12 ירחים, מה קרה בחודש שבט? (חמה הפציעה ליום אחד)
- מהם עשרת ימי תשובה? (עשרת הימים בין ראש השנה ליום כיפור בהם ניתן לקבל מחילה)
- מה זה "תשליך"? (השלכת החטאים אל מקור מים לאחר תפילת מנחה, ביום א' של ראש השנה, ואמירת שלושת הפסוקים האחרונים של ספר מיכה)
- ציינו שלושה מאכלים שנהוג לאכול בראש השנה (תפוח בדבש, סלק, רימון, חלת דבש, ראש של דג)
- השלימו את המשפט: "בראש השנה כ..... עלה בשדה..... (נר נשמה, חצב)
- כמה זמן לפני ראש השנה נהוג לתקוע בשופר? (חודש, החל מחודש אלול - חודש הסליחות)
- למה ראש השנה חל בחודש תשרי? (מכיוון שהעולם נברא בחודש תשרי)

נשיר ביחד – הלוואי

מילים: אהוד מנור, לחן: בועז שרעבי

הלוואי הלוואי ונחדש ימינו כאן כקדם.

הלוואי ומענן תרד עלינו קשת

הלוואי שלעולם הזה יש תקנה...

הלוואי ולא ישא עוד גוי אל גוי חרב

הלוואי ויום יצמח מתוך סופה גועשת

הלוואי ולא ננטוש את דרך התקווה

הלוואי ולא תאבד לעד המתנה

הלוואי והאדם יהיה רחום עד ערב

הלוואי שהמדבר יצמיח עשב דשא

הלוואי שיש סיכוי אחד לאהבה.

הלוואי ועוד נשב בצל התאנה.

הלוואי שלא נכאב...

הלוואי שלא נכאב ואיש אחיו יאהב

הלוואי ויפתחו שוב שערי גן עדן

הלוואי ויתמזגו מזרח ומערב

הקראה – הרימון, שבארץ ישראל מבשיל בתקופת ראש השנה, מכיל זרעים מתוקים. לפי סיפור המתגלגל מדור לדור, הרימון מכיל 613 גרעינים, כמספר המצוות. בין אם בכל רימון ישנם 613 גרעינים או לא, הרימון הפך לסמל המעשים הטובים. ניטול מגרעיני הרימון ונברך: יהי רצון שירבו מעשינו הטובים כגרעיני רימון.

משימה – המורה תאמר מילה הקשורה לחג. על הקבוצה הראשונה למצוא שיר עם המילה, לאחר מכן, על הקבוצה השניה למצוא שיר עם אותה מילה וכך הלאה. קבוצה שלא מוצאת עוד שירים עם המילה המנחה מפסידה. מילים: ראש, שנה, התחלה, סתיו, טוב, סליחה.

נטבול תפוח בדבש ונברך: יהי רצון שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה, מראשית השנה ועד אחריתה.

תחרות משימות בין קבוצות:

- כתבו כמה שיותר צירופים עם המילה ראש בתוך דקה.
- מצאו כמה שיותר מילים, בנות 3 אותיות לפחות, מאותיות המשפט "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה".
- עליכם להציג בפנטומימה את המשפטים הבאים (משפט אחד לכל נציג): "יהיה רצון שנהיה לראש ולא לזנב", "שתבוא עלינו שנה מלאה כרימון".

בשנה הבאה

מילים: אהוד מנור	כמה טוב יהיה	עוד תראה, עוד תראה...
לחן: נורית הירש	בשנה, בשנה הבאה.	
בשנה הבאה נשב על המרפסת ונספור ציפורים נודדות.	ענבים אדומים יבשילו עד הערב ויוגשו צוננים לשולחן.	בשנה הבאה נפרוש כפות ידיים מול האור הניגר הלבן
ילדים בחופשה ישחקו תופסת בין הבית לבין השדות.	ורוחות רדומים ישאו אל אם הדרך	אנפה לבנה תפרוש באור כנפיים והשמש תזרח בתוכן.
עוד תראה, עוד תראה	עיתונים ישנים ועבן.	

